

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
КІЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені БОРИСА ГРІНЧЕНКА

УКРАЇНА МІЖ РОСІЄЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ПОШУК ІДЕНТИЧНОСТІ

Матеріали Міжнародної наукової конференції

19 травня 2011 року

Київ — 2011

УДК 327,39
ББК 66,4(4),3
У45

Рекомендовано до друку
Вченю радою Інституту лідерства та соціальних наук
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Протокол № 6 від 28.04.2011 р.)

Редакційна колегія збірника:

*В. О. Огнєв'юк (голова), Л. Л. Хоружа, К. О. Линьов, Г. М. Надтока,
О. І. Бонь, О. О. Салата, І. В. Горпинченко, Г. О. Філь.*

Науковий редактор:

доктор історичних наук, професор Г. М. Надтока

Україна між Росією та Європейським Союзом: пошук ідентичності :
У45 матер. Міжнар. наук. конф. (Київ, 19 травня 2011 р.) / Міністерство освіти і
науки, молоді та спорту України ; Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка ; [редкол.:
В. О. Огнєв'юк (голова), Л. Л. Хоружа, К. О. Линьов, Г. М. Надтока,
О. І. Бонь та ін. ; наук. ред. Г. М. Надтока]. — К. : Київськ. ун-т імені Бориса
Грінченка, 2011. — 148 с.

УДК 327,39
ББК 66,4(4),3

<i>Передмова</i>	5
Надтока Г. М. Формування новітньої інтеграційної стратегії України: альтернативний та синергетичний підходи	6
Ланге Н. Геополітичний вибір України триває.....	17
Потєхін О. В. Інтеграція України в міжнародні системи в умовах глобалізації	19
Троян С. С. Україна у форматі інтеграційних процесів на просторі СНД.....	21
Тодоров І. Я. Історичні та геополітичні передумови європейської інтеграції України	27
Кудряченко А. І. Інтеграційні процеси в сучасній Європі та зміщення цивілізаційної ідентичності України	31
Діденко Н. Г. Роль держави у забезпеченні гендерної рівності в країнах ЄС: досвід для України	39
Стецкевич В. В., Стецкевич Л. М. Шляхи до української ідентичності: історичне підґрунтя та проблеми сьогодення	45
Токарєва В. І., Сікорська І. М. Європейський вектор реформи вищої освіти у контексті міжнародної інтеграції України.....	50
Полторацький О. С. Суспільно-політична ідентифікація як чинник сучасної міжнародної інтеграції України	54
Дическул В. М. Сучасна історіографія зовнішньополітичного курсу України у Чорноморському регіоні (1991–2001 рр.)	58
Головіна К. Г. Україна – НАТО: сьогодні реалії та перспективи співробітництва ..	63
Витко Т. Ю. Кадрові процеси України через призму досвіду Польщі	68
Ісаєнко І. А. Особливості організації публічної служби в інституціях ЄС	73
Мазак А. В., Васильчук Л. В. Управління якістю роботи органів влади: європейський досвід	77
Бульвінський А. Г. Ціннісні аспекти зовнішньополітичних альтернатив української влади на сучасному етапі	81
Мартинчук І. І. Європеїзація Словацької Республіки: уроки для України	85
Кіпцар І. А. Українсько-китайські відносини в контексті утвердження національних зовнішньополітичних пріоритетів	89
Саган Г. В. Культурні контакти України з Хорватією на зламі ХХ–ХХІ ст. як євроінтеграційний чинник	92

<i>Купрій Т. Г. Європейська інтеграційна політика Німеччини наприкінці 40-х – на початку 50-х рр. ХХ століття</i>	96
<i>Любчинський Р. В. Вплив внутрішньої політики України на її міжнародний авторитет</i>	99
<i>Бережна С. В. Історична освіта на межі тисячоліть: український та європейський досвід</i>	103
<i>Грицяк І. А. Європеїзація України в контексті нових моделей відносин «Україна – Європейський Союз»</i>	105
<i>Салата О. О. Національна ідентичність як синтез об'єктивних і суб'єктивних ознак української нації</i>	110
<i>Монолатій І. С. Pro et contra Imperio? Дилеми співвідношення ідентичностей етнічних політичних акторів на західноукраїнських землях (кінець XIX ст. – 1914 р.)</i>	115
<i>Кондратенко О. В. Подолання русофобії в контексті утвердження української ідентичності</i>	120
<i>Метельова Т. О. Національна ідентичність в Україні: ціннісно-світоглядне підґрунтя регіонального поділу</i>	124
<i>Трубавіна І. М. Формування життєвих умінь студентів у процесі навчання: можливості для збереження Україною традиційно високого рівня освіти</i>	128
<i>Калінічева Г. І. Формування духовної культури студентської молоді як складова збереження національної ідентичності</i>	130
<i>Шморгун О. О. Цивілізаційний вимір національної ідентичності та євроінтеграційна стратегія України</i>	135
<i>Чорногор Я. О. Перспективи утвердження європейської ідентичності України</i>	138
<i>Ліппкі Славомір. Схід чи Захід: Україна релігійна в історичних дослідженнях</i>	142
<i>Ляхович В. С. Особливості утвердження національної ідентичності у країнах СНД</i>	147

Надтока Г. М.,
доктор історичних наук, професор
Київського університету імені Бориса Грінченка

ФОРМУВАННЯ НОВІТНЬОЇ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ: АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ТА СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХОДИ

Стаття присвячена порівняльному аналізу варіантів міжнародної інтеграції України на основі історичного та новітнього досвіду її відносин по лінії «Захід—Схід» з урахуванням сутності й тенденцій розвитку європейського та євразійського інтеграційних утворень.

Ключові слова: Україна, Росія, Євросоюз, інтеграція, патерналізм, партнерство, альтернатива, синергетика.

Історичні передумови інтеграційного вибору України

Ключовим для усвідомлення складності сучасного інтеграційного вибору України є з'ясування природи її відносин з країнами-сусідами, які значною мірою визначали в історичному минулому характер розвитку геополітичних, геокультурних та георелігійних процесів у регіоні Центрально-Східної Європи й забезпечували Україні розташування на стику цивілізацій.

Характер взаємодії України із сусідніми державами по лінії «Схід — Захід» упродовж усієї історії вирізнявся надзвичайною суперечливістю. Історично склалися своєрідні вузли протиріч.

У західному, польсько-українському сегменті поєднувалися можливості розвитку України в цивілізаційному просторі Європи з необхідністю безперервної боротьби за збереження своєї національної ідентичності. Серед безпосередніх наслідків цієї боротьби — поява козацтва і козацької республіки, що тяжіла до власної державності, й виникнення уніатської (греко-католицької) церкви як першого в середньовічній історії православно-католицького компромісу, з розвитком якого були пов'язані далекі для того часу перспективи єдиної Європи.

Східний, російсько-український вузол протиріч, виявився ще складнішим.

Головною особливістю українсько-російських відносин стало те, що вони розвивались на міцному фундаменті етнічної спорідненості в рамках східнохристиянської (православної) цивілізації. Проте зумовлені самою географією системні контакти, а часом і приналежність українців і росіян до, відповідно, європейського та євразійського геокультурних просторів формували у них різну ментальність, своєрідні світоглядні цінності.

По-друге, Україна й Росія здійснили взаємну багатофункціональну місію історичного

значення. Зокрема, значною мірою завдяки Україні у другій половині XVII—XVIII ст. в Росії були створені базові інтелектуальні передумови культурного ренесансу XIX — поч. ХХ ст. Росія, в свою чергу, а пізніше СРСР, вирішальним чином забезпечили збирання в єдине ціле українських етнічних земель. Проте спроба інтеграції Росії й України, починаючи з середини XVII ст., коли кожна з них мала відносно усталену й оригінальну систему принципів суспільної організації, передвізначила постійнодіючі політичні, соціальні та релігійні розколи в обох суспільствах.

По-третє, поєднання у спільній державі західних і східних цінностей у відповідно українській та російській інтерпретаціях сприяло взаємозбагаченню культур. Проте уже на зламі XVII—XVIII ст. демократична форма комунікації двох суспільств була витіснена уніфікаційними процесами, що супроводжували створення Російської імперії. Утвердження ідеології великородзяжевої триединоросійства, в атмосфері якої відбувалися процеси русифікації, зміцнювали в Україні тенденцію до національно-культурного, а пізніше й політичного самовизначення.

Загальною особливістю й важливим історичним уроком взаємин України з сусідніми народами було те, що вона не знаходила прийнятної для себе моделі організації суспільного життя як у рамках Речі Посполитої (Захід), так і в складі Російської імперії, СРСР (Схід). Вихід з політичної орбіти Заходу (Речі Посполитої) чи Сходу (Росії, СРСР) відбувався за зовнішньої підтримки конкурючого центру сили або внаслідок розпаду самої метрополії. При цьому, як засвідчує досвід, входження українських земель до складу однієї з країн надавало останнім потужного імпульсу в їх розвитку (Польща XIV — серед. XVII ст., Росія серед. XVII — почат. ХХ) і, навпаки, відокремлення України серйозно дестабілізувало політичну систему колишньої метропо-

лії або й виводило її на траєкторію поступового занепаду (подібно Польщі другої половини XVII–XVIII ст.). Характерно, що у кожному інтеграційному варіанті Україна виступала не суб'єктом, а об'єктом міжнародних відносин.

Відновлення Україною суверенного статусу наприкінці ХХ ст. збіглося в часі з пошуком у світі перспективних моделей регіональної інтеграції, які б спрямовували об'єднані нації у русло забезпечення колективних інтересів засобом розкриття їх національної ідентичності. Україна, для якої домінуючими залишились зв'язки по лінії «Захід – Схід», стала перед альтернативою інтеграції в одне із сусідніх макрорегіональних об'єднань – європейське або євразійське.

Асиметричність тенденцій розвитку відносин України з Росією та ЄС

У часовому вимірі визначення Україною своїх інтеграційних пріоритетів було недовготривалим і прискорювалось як імпульсивною реакцією на своє напівколоніальне минуле, так і свідомим зіставленням моделей інтеграції, які демонстрували Євросоюз (ЄС) та Співдружність незалежних держав (СНД).

Етап переведення у практичну площину ідеї державного суверенітету України (1991–1993) характеризувався майже цілковитою економічною залежністю її від Росії. Подібно до інших держав, колишніх суб'єктів СРСР, Україна користувалася загальною грошовою одиницею Співдружності Незалежних держав (СНД) – радянським рублем, взаємодіяла з Росією в умовах відсутності митних кордонів і податків у торговлі. Регулюючи в рамках СНД обов'язкові державні поставки продукції, Росія де-факто виконувала роль пострадянського економічного, а відтак – і політичного центру. За її визначальної ролі вирішувались питання правонаступництва СРСР, виведення ядерної зброї з території України. Реальною перспективою вважалась трансформація СНД у федерацію незалежних держав. Характерна деталь – більшість європейських країн, керуючись інтересами збереження тогочасної системи міжнародної, у тому числі євразійської безпеки, цілком усвідомлено припускала можливість реінтеграції пострадянського простору. Додатковим аргументом на користь такого сценарію була декларація Росією своєї віданості демократичним принципам та ідеї формування єдиної Європи.

Головною особливістю зовнішньополітичної діяльності України на цьому етапі було

прагнення перевести стосунки з Росією «в русло добросусідства, взаємоповаги і партнерства». Водночас Україна на законодавчому рівні засвідчила свої наміри набуття в перспективі «членства у Європейських співтовариствах».

Другий етап у відносинах по лінії «ЄС – Україна – Росія» (1994–1997) характеризувався практичним, у тому числі й інституційним зближенням України з ЄС та НАТО й загостренням протистояння України з Росією навколо ідеології та принципів взаємовідносин. Розпад «рублевої зони» (серпень 1993 р.) й запровадження національних грошових одиниць означали переведення в ранг міждержавних усієї гами зв'язків з Росією. Курс Києва на формування системи двосторонніх відносин на принципах рівноправ'я, добросусідства і взаємовигідного співробітництва не зустріли однозначної підтримки з боку Москви. Основним джерелом напруги у взаєминах залишалась проблема базування Чорноморського флоту (ЧМФ) на території України. Її позитивним вирішенням Росія зумовлювала підписання повномасштабного політичного договору й підтвердження на міжнародно-правовому рівні існуючих кордонів України. Гострий переговорний процес, що супроводжувався часом конфліктними ситуаціями через несанкціонований вхід у порти України кораблів ЧМФ РФ, тривав майже сім років. Він завершився укладенням Договору «Про дружбу, співробітництво і партнерство» (31 травня 1997 р.) та угод про базування в Криму Чорноморського флоту Росії (на період 1997–2017 рр.). В умовах поглиблення економічної дезінтеграції країн СНД Україна започаткувала європейську та євроатлантичну інтеграцію – Угода про партнерство і співробітництво з ЄС (1994 р.), Закон «Про приєднання до Статуту Ради Європи» (1995 р.), «Хартія про особливе партнерство» з НАТО (1997 р.).

Урівноваження західного та східного векторів зовнішньополітичної орієнтації України відбулось упродовж наступного – третього етапу (1997–2000). То був сприятливий час з точки зору можливостей реалізації національних інтересів України. Ліквідовуючи наслідки важкої фінансової кризи 1998 р., Росія тимчасово послабила політичний тиск на Україну. Поступове налагодження співробітництва після підписання великого політичного договору 1997 р. дозволило кожній зі сторін зосередитися на вирішенні як внутрішніх, так і геополітичних проблем.

Шукаючи на Заході противаг потенційному російському тиску, Україна ухвалила «Стратегію інтеграції до ЄС» (1998 р.) та Державну програму співробітництва з НАТО (1998 р.).

Проте головною подією цього етапу стала кардинальна зміна Росією своєї інтеграційної стратегії. В 1997–1998 рр. офіційна Москва відмовилась від перспективи входження до ЄС і приступила до прискореного формування під своїм патронатом євразійського інтеграційного простору. Прямим наслідком цієї події стало унеможливлення для країн Східної Європи синергетичного підходу до реалізації власних інтеграційних стратегій. Росія й Білорусія формували євразійське співтовариство націй, Україна прагнула до європейського. Таким чином, намітився новий поділ Великої Європи (від Атлантики до Уралу). Україна перетворювалась на небезпечну буферну зону й об'єкт конкурентного протистояння Росією та ЄС. Ці обставини поглиблювали також внутрішні розколи неконсолідованого українського суспільства.

У відповідь на створення «проросійських» союзів у рамках СНД (Співтовариства Білорусії та Росії – 1996 р., «Союзу чотирьох», до складу якого у 1996 р. увійшли Росія, Білорусія, Казахстан і Киргизія, Союзної держави Росії та Білорусії (1999), «Митного союзу», а з 2000 р. – ЄврАЗЕС), Україна розпочала реалізацію програми регіонального лідерства, намагаючись об'єднати країни, що на той час виступали проти російської гегемонії в СНД. За дипломатичної підтримки США та ЄС була створена співдружність держав ГУУАМ (1997) у складі Грузії, Узбекистану, України, Азербайджану й Молдови.

У контексті геополітичного протистояння Заходу і Росії слід розглядати також політичну кризу в Україні початку 2000-х років. Спровоковане авторитарними тенденціями української влади, дистанціюванням країн Заходу від України спричинило неадекватне національним інтересам зближення з Росією (2001–2004). На початок 2004 р. російським компаніям належало 80 % нафтопереробних потужностей, 25 % приватизованих обленергокомпаній, практично всі приватизовані підприємства кольорової металургії України. Цілковитою залишалась залежність країни від російських енергоносіїв. Інвестори з Росії монтували 30 % українського ринку молочних продуктів, а також половину ринків телереклами й мобільного зв'язку. Україна затвердеками й мобільного зв'язку. Україна затвердила тоді й про підтримку проекту Єдиного

економічного простору (ЄЕП) з Російською Федерацією, Білорусією і Казахстаном (вересень 2003 р.). Проте необхідно зазначити, що навіть за таких умов офіційний Київ продовживав зближення з Євросоюзом. У 2002 р. Україна була залучена до Європейської політики сусідства (ЄПС) та військових навчань країн ЄС.

Зміна української влади внаслідок Помаранчевої революції 2004 р. сприяла відновленню як домінуючого західного вектора зовнішньополітичної орієнтації України (2005–2010). Однак проголошення курсу на форсовану інтеграцію України в ЄС та НАТО й пов'язане з цим завершення виходу з політичної орбіти Росії призвело до суперечливих результатів. За умов непідготовленості до таких трансформацій самого українського суспільства та Європейського Союзу, одновекторність зовнішньої політики України увігнала російсько-українські відносини у фазу кризового розвитку. Україна опинилася в патовій ситуації – загострення відносин з Росією не супроводжувалось якісними зрушеннями в євроінтеграційному напрямку. Незважаючи на визнання України країною з ринковою економікою (2005 р.) та набуття нею членства в СОТ (2008 р.), вона не змогла вирішити питання про асоціацію в ЄС і зупинилась перед прийняттям Програми підготовки до членства в НАТО (ПДЧ).

Спрямованість сучасної інтеграційної стратегії України (з 2010 р.) є суперечливою. З одного боку, сповідується маловірогідний за теперішніх обставин **синергетичний підхід**, що передбачає поєднання головного (європейського) вектора інтеграції з поглибленим співробітництва з країнами ЄврАЗЕС і передусім з Росією. З іншого боку, Україна відмовилась від повноформатної (цілісної) інтеграції в європейські структури, вилучивши з інтеграційної перспективи безпековий аспект. Була проголошена позаблоковість України. Натомість, Росія активізувала свої зусилля, націлені на гальмування євроінтеграційних процесів України та приєднання її до євразійських інтеграційних проектів, у тому числі й до Митного союзу Росії, Білорусії та Казахстану. Однак поєднання європейського та євразійського векторів інтеграції унеможливлюється несумісністю їх принципів і вимагає усунення суперечностей між ними шляхом зближення євразійської моделі з моделью європейською.

Означені етапи дозволяють констатувати, по-перше, що зважаючи на збереження

Росією намірів реінтеграції пострадянського простору, в двосторонніх відносинах утвердилаася *тенденція дистанціювання* з української сторони. За перші 15 років незалежності Україна суттєво обмежила монопольну роль Росії в торгово-економічній сфері. За цей час частка обсягу українсько-російської торгівлі в сукупному товарообігу країни зменшилась з більше ніж 50 % до 32 %, тоді як відповідна частка Євросоюзу, навпаки, досягла на початок 2007 р. 33 %. Україна залишалася останньою і патронованих Росією євразійських інтеграційних проектів, у тому числі Митного союзу, Єдиного економічного простору, Євразійського економічного співтовариства. Вона не підписала й Статут СНД, залишаючись асоційованим членом цієї організації.

По-друге, динаміка інтеграційних зусиль України в європейському та євроатлантичному напрямках наростила навіть у періоди внутрішніх криз в українському суспільстві. Цей факт засвідчував усталеність намірів владних українських еліт віднайти зовнішні противаги російському політичному впливу в умовах неготовності Росії розбудовувати відносини з Україною за формулою «суверенітет і рівноправ'я».

Таким чином, за зовнішніми ознаками *переростання головного інтеграційного вектора України зі Сходу (СНД) на Захід (ЄС і НАТО)* було помітною зовнішньополітичною тенденцією. Чим принципово відрізнялись між собою європейський та євразійський інтеграційні проекти?

Характер російської моделі співробітництва

Прагнення України взаємодіяти з північним сусідом на основі паритетної (партнерської) моделі (від лат. *Paritas* та нім. *Parität* – рівність) було сталою і передбачало розбудову міжнародних відносин на засадах взаємного визнання суверенітету й територіальної цілісності, рівноправ'я та права країн – партнерів на самостійний вибір курсу внутрішньої та зовнішньої політики. Не приймаючи на практиці зазначені принципи відносин, *Російська Федерація продовжувала реалізовувати застарілу патерналістську модель*.

Російський патерналізм (від лат. *paternus* – батьківський) виявився модифікацією радянської моделі міжресурсубліканських відносин. По суті, він означає одну із форм систем-

ної геополітичної експансії, що під прикриттям патрональної опіки супроводжується встановленням контролю однієї або групи країн над життєважливими галузями економіки, політичного, культурного й релігійного життя іншої. Метою патерналізму є обмеження суверенітету країни-сателіта й цілковите включення її до геополітичної орбіти країни-патрона^{*}.

В історії міждержавних українсько-російських відносин прослідовується два етапи, що характеризують трансформацію їх моделі. Упродовж першого етапу (1991–2004) відносини цілковито розбудовувались на основі російської патерналістської моделі. Другий етап (2005–2010) – відзначався пасіонарними спробами України нейтралізувати російський патерналізм як неприйнятну форму міжнародних відносин, пошуком нею зовнішньополітичної підтримки процесу оновлення, точніше трансформації відносин з Російською Федерацією.

На першому етапі, у зв'язку з високим рівнем соціально-економічної залежності України та нерозвиненістю її державних інституцій, російський патерналізм пронизав усі сфери двосторонніх відносин.

Проявом політичного тиску стало, передусім, збереження бази російського Чорноморського флоту (ЧФ) в Криму. Він став суттевим дестабілізуючим чинником (всупереч міжнародним традиціям база ЧФ РФ не була визнана екстериторіальною). Ризики України, пов'язані, зокрема, з неможливістю: встановити повноцінний контроль за його оперативними діями; вберегти себе від розгортання підрозділів ЧФ на території України в разі виникнення кризових ситуацій (відповідно до статті 15 Угоди про статус та умови перебування Чорноморського флоту РФ на території України, дозволяється переміщення поза місцями дислокації військовослужбовців ЧФ). Принципам паритетних (партнерських) відносин не відповідає також вартість орендованої Чорноморським флотом землі, об'єктів та користування комунальними послугами (97,75 млн дол. щорічно). Реальна (ринкова) величина щорічної орендної плати, за підрахунками фахівців, перевищує 2,5 млрд дол.

Актом політичної та економічної дискримінації України є також зволікання РФ з вирі-

^{*} Визначення авторське.

шенням проблеми правонаступництва активів та пасивів колишнього СРСР. Неratифікувавши «нульовий варіант» (грудень 1994 р.), Україна наполягає на наданні Росією об'єктивної інформації щодо: активів СРСР, які на 1991 р. були оцінені РФ у 110 млрд дол. (включаючи золотий запас і алмазний фонд); заборгованості «Внешэкономбанка СССР» юридичним та фізичним особам (російською стороною названа сума в 700 млн дол.); передачі Україні законної частини закордонної власності колишнього СРСР та інше.

Затягування РФ визнання колишнього адміністративного міжресурсубліканського кордону державним (таким чином, як це відбулося, наприклад, у випадку з Естонією) використовується Москвою як постійнодіючий чинник політичного впливу на Україну. Прихована мотивація: невпорядкованість кордонів є ознакою незавершеності державного будівництва в Україні, а відтак — перепона на шляху до асоційованого членства в ЄС.

Серед знакових акцій російського політичного пресингу і порушення суверенних прав України — активне втручання у політичний процес під час президентських виборів в Україні 2004/2005 років.

Засобом політичного впливу на Україну стали *фінансово-економічні важелі*. Заборона на ввезення окремих видів української продукції в Росію, антидемпінгові розслідування, періодичні кризові ситуації, пов'язані з ціною на газ та його транзитом в Європу, суттєво гальмували двостороннє співробітництво й завдавали відчутної шкоди вітчизняній економіці. Збитки, яких зазнала Україна тільки за період із 1996 до 2000 рр. зачепили різні галузі. Так, експорт в Росію виробів з чорних металів скоротився на 46 %, труб — на 22 %, електрообладнання і звукової апаратури — на 44 %, залізничних вагонів — на 87 %, цукру і кондитерських виробів — на 73 %, алкоголь та оцту — на 93 % (у 1995 р. Україна на 98 % наповнювала російський ринок харчового спирту і на 70 % ринок алкогольних напоїв), на 60 % — м'яса і риби, на 27 % — молочних товарів. Про значущість цих фактів свідчить інформація МЗС, згідно з якою тогоджасні ринки капіталів України знаходились переважно на Заході, а ринки збуту — на Сході.

Не в останню чергу дискримінаційні економічні дії РФ сприяли переорієнтації українських підприємців на Заход. За даними соціологічних досліджень Центру ім. Разумкова, у 2007 р. 85 % опитаних представників бізнесових еліт назвали Європейський Союз пріоритетним інтеграційним проектом, СНД віддали перевагу 4,5 % респондентів.

Росія спрямовувала свої зусилля на формування спорідненого собі гуманітарного простору СНД¹.

Ідеологія патерналізму пронизала передусім такі соціокультурні сфери, як мова і церква. Необхідно відзначити, що упродовж останнього десятиріччя питома вага щорічного накладу україномовних газет скоротилася із 50 до 34 %, а російськомовних — зросла з 45 до 63 %. Частка річного накладу україномовних журналів зменшилась із 70 до 19 %, а російськомовних — зросла з 18 до 70 %.

Ще більш вражаючими є наслідки гуманітарної експансії Росії у сфері електронної інформації, де україномовні сайти становлять 16,3 %, а російськомовні — 83,7 %. За таких обставин проголошення російської мови другою державною несло в собі загрозу подальшої маргіналізації мови титульної нації.

Класичним втіленням патерналізму стала церковна політика Росії щодо України. Активно протидіючи визнанню канонічними Української православної церкви Київського патріархату (бл. 4 тис. парафій) та Української автокефальної православної церкви (бл. 1190 парафій), утверджаючи монопольне становище УПЦ Московського патріархату (понад 11 тис. парафій та всі три Лаври: Києво-Печерська, Почаївська, Святогірська)² Московський патріархат вирішальним чином стримував і продовжує стримувати формування в Україні одного з ключових компонентів державності — незалежної від сусідньої країни православної церкви. Відкинувши універсальну для православних країн формулу: «В незалежній державі — незалежна церква», Московський патріархат спрямовує свої зусилля на створення так званого «Русского мира». В основі його концепції — ідея триєдино-

¹ Див.: Посланіе Президента России Федеральному Собранию Российской Федерации 26 апреля 2007 года [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://president.kremlin.ru>. — Загл. с экрана.

² Релігійна панорама. — 2007. — № 2. — С. 66.

російства (приналежності до єдиного русько-го народу росіян, українців та білорусів).

Рельєфним проявом російського патерна-лізму можна вважати й ідею створення єдиної «російської нації» з єдиноруським ядром, контури якої були окреслені за участю президента Д. Медведєва на засіданні президії Держради РФ в Уфі (11 лютого 2011 р.)³.

Патерналізм залишається домінантним принципом інтеграції на всьому євразійському просторі. Ця обставина зумовила, по-перше, обмеженість кола країн, задіяних в інтеграційних процесах. Так, в ЄврАзЕС – най- масштабнішому сучасному проекті, задіяно п'ять-шість країн з п'ятнадцяти пострадянських республік (Росія, Білорусія, Казахстан, Таджикистан, Киргизія і, періодично, Узбекистан). Україна з 2002 р. зберігає за собою статус спостерігача. По-друге, практична реалізація інтеграційних проектів відбувається уповільнено, в обмеженому чисельному форматі й малоєфективно. Головні причини полягають у тому, що спроби Росії консолідувати пострадянський простір відбуваються засобами політичного й економічного тиску та диференційованих економічних, у тому числі енергетичних преференцій.

Країни, задіяні в ЄврАзЕС, не належать до числа тих, що розвиваються в демократично- му напрямку, до того ж вони перебувають у різномірній, але загалом значній економічній залежності від Росії. Навіть багаті на нафту та газ Узбекистан, Казахстан і Туркменія не можуть самостійно розпоряджатися своїми ресурсами через майже монопольний контроль Росії над трубопроводами регіону. У цьому розумінні Центральна Азія є де-факто останнім пострадянським регіоном, геоенергетично запертим та ізольованим від зовнішнього світу.

Серед інших суперечностей в розвитку ЄврАзЕС:

- повільна реалізація проектів, пов'язаних з формуванням єдиних різноманітних просторів євразійських країн. Упродовж 2010 рр. вдалося створити лише спільний митний простір для трьох із шести держав Співдружності;

- діючий режим вільної торгівлі стабільно сприяє зростанню товарообігу між членами ЄврАзЕС – з 2001 р. по докризовий 2008 р. він виріс з 29 до 123 млрд дол., тобто в 4,1 рази. Проте прагнення членів Співдружності до диверсифікації зовнішніх зв'язків і зменшення залежності від РФ спричинили, за висловом російських експертів, «ефект разбегаючихся економик». Частка внутрішньорегіональної торгівлі в 2008 р. складала лише 13 % від загального обсягу зовнішньої торгівлі країн-членів ЄврАзЕС. При цьому в російській торгівлі на країни Співдружності припадало тільки 7 % її обсягу.⁴ Найдинамічніше в товарообігу країн ЄврАзЕС зростала частка ЄС та Китаю. У 2009 р., наприклад, на Євросоюз припадало 40 % товарообігу Казахстану і більше 30 % обсягів зовнішньої торгівлі Білорусії. На Китай – відповідно: 19 % і 62 % товарообігу Казахстану і Киргизії;

- попри задекларовану політику формування спільного енергетичного ринку ЄврАзЕС, посилюється тенденція диверсифікації транзиту нафти та газу енергонасиченими центрально-азіатськими державами. Ознаками порушення монополії РФ на нафто-газотранспортну інфраструктуру регіону стало завершення у 2008 р. будівництва потужного продуктопроводу Казахстан – Китай та налаштованість Казахстану, Узбекистану й Туркменії на спорудження транскаспійського газопроводу;

- перспективи формування єдиного фінансового простору ЄврАзЕС гальмуються наполяганням Росії на застосуванні рубля як спільної валюти Співдружності. При цьому пропозиція Казахстану щодо запровадження нейтральної валюти, на кшталт загальноєвропейської, залишається без конструктивної відповіді.

Загалом слабкість євразійських інтеграційних зв'язків Росія прагне компенсувати військово-політичними проектами в рамках Організації Договору колективної безпеки (ОДКБ) – Ташкентського пакту.

Таким чином, використання Україною переваг євразійської інтеграції, які закладені в спорідненості економічних систем, традиціях співробітництва, більшій доступності до ба-

⁴ Див.: Кавешников Н. Ю. Институциализация структуры Евразийского экономического сообщества [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://perspektivny.info/rus/ekob/2010/06>. – Загл. с экрана.

³ Заседание президиума Госсовета о мерах по укреплению межнационального согласия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://news.kremlin.ru/transchrs/10312/> 2011/02/11. – Загл. с экрана.

гатих енергетичних ресурсів Євразії та ін. супроводжується суттєвими ризиками, пов'язаними з патерналістською моделлю ЄврАЗЕС та глибинною політизацією економічних відносин у межах Співдружності.

Особливості реалізації європейської моделі інтеграції

Підтримуючи співробітництво з 207 державами світу, Україна визначає своїм пріоритетом європейський напрям. Стратегічний вибір України на користь євроінтеграційного курсу є обґрунтованим і закономірним. Україна історично є складовою християнської макроцивілізації (українці становлять 3% християн світу). Вона поєднує в національній ментальності східно- та західнохристиянські цінності, зокрема: колективну й індивідуальну свободу, православну спогляданість, містику і спочутливість з католицькою дієвістю, раціоналістичністю і прагматизмом; для українців характерна європейська толерантність щодо інших політичних, ідеологічних та релігійних систем тощо.

Рух України до Євросоюзу вмотивований не лише притягальною силою його економіки та стандартів життя, основними параметрами яких є, зокрема: чверть світового ВВП, 40% світового експорту, 6–8-разова перевага над країнами Східної Європи за валовим внутрішнім продуктом на душу населення та подвійна – за часткою заробітної плати у вартості продукції підприємств. ЄС, крім того, неуhiльно наближається до формування демократичної форми національно-територіального устрою у вигляді федерації. Створено інститут президента, що має обиратися на прямих загальноєвропейських виборах, Європарламент. Європейський міністр закордонних справ є координатором зовнішньополітичних дій країн – членів Співдружності.

Головною перевагою європейської моделі федерації над євразійською (найбільш послідовно реалізованою в СРСР) є можливість поєднувати інтереси усіх суб'єктів інтеграційного процесу, не нівелюючи національну ідентичність народів, не асимілюючи їх з метою формування єдиної спільноти (народу чи нації). Свідченням того є збереження на європейській політичній карті десятків маліх країн, що співіснують з великими країнами континенту. Саме у демократичності зазначеної системи міжнародних (міжетнічних) відносин усередині об'єднання, у гарантуванні національного суверенітету членів сою-

зу закладено вирішальний мотив європейського вибору України.

Демократичність утворення проявляється і в наповненні реальним змістом формули «різношивидкісної інтеграції» В. Хальштайна. Так, більшість датчан (53%) і шведів (56%) відмовились від входження у «зону євро», керуючись, зокрема, бажанням зберегти країні в Європі державні системи соціального забезпечення.

Рівень правової культури зафіковано в ідеї рівноправності членів союзу. Зокрема, під час голосування в парламенті використовується принцип більшості (55% держав-членів, що репрезентують не менше 65% населення ЄС).

Перспективність Євросоюзу для України повязана також із формуванням його власної системи безпеки. Неважаючи на те, що ЄС понад 50 років перебуває під військовим патронатом США – країни, яка на три четверті забезпечує фінансову сторону діяльності НАТО, – ідея і практика творення європейської самооборони набуває динамічного розвитку. У 2003 р. було подвоєно бюджет Європолу, який склав 350 млн євро. Набирає сили Західноєвропейський оборонний союз (ЗЄС), створений ще у 1948 р. Реалізовано, наприклад, завдання, поставлене в Гельсінкі (1999 р.) про створення винятково європейського військового корпусу чисельністю в 50–60 тис. осіб. Його функціями стали: спільна охорона зовнішніх кордонів ЄС, протидія терористичним силам, рятувальні роботи під час стихійного лиха тощо.

За параметрами військової могутності Збройні Сили Євросоюзу значно поступаються армії США, проте за чисельністю уже перевищують її. Характерно, що у 2005 р. військові витрати ЄС суттєво наблизились до американських: 266 проти 390 млрд дол. відповідно, тоді як у 2003 р. європейці витрачали на оборону вдвічі менше (173 проти 382 млрд дол.). У ХХІ ст. спрямована «Європейська стратегія безпеки», ухвалена на саміті ЄС у Салоніках (2003 р.). Її базовими засадами стали глобальна відповідальність, ефективна багатосторонність і превентивна дипломатія.

Таким чином, приєднання України до Євросоюзу могло би сприяти вирішенню ключових буттєвих завдань: збереженню державності, приєднанню до загальноєвропейських економічних ринків і комунікацій, створенню сприятливих умов для подальшого національно-культурного розвитку.

Домінантні ризики євроінтеграції України

Входження до Європейського, федеративного в перспективі союзу з наддержавними органами управління, вимагає від України не лише адаптації до європейської системи діючих правових норм і (за досвідом нових членів ЄС) кардинальних змін у структурі економіки та військово-промислового комплексу країни. Зрозуміло, що стратегічне рішення щодо інтеграцію України в єдиний загальноєвропейський простір вимагає й ґрутовного аналізу системи ризиків, які очікують на Україну в разі приєднання до Союзу.

Перше. ЄС складається з мегадержавних блоків, які перебувають у стані конкуренції і суперництва. Саме між ними проходять основні лінії можливого розколу ЄС. Між Німеччиною, Францією і Великою Британією продовжується боротьба за лідерство. Італія та Іспанія активно претендують на входження до «ліги грандів» ЄС. Середній малі країни Союзу прагнуть зміцнення свого статусу. Ситуація ускладнюється тим, що середній ВВП 10 країн новобранців становить 46 % від рівня ЄС-15, що формує контрастні стандарти життя.

Друге. Зазначені обставини породжують різноманітні бачення ідеї європейської єдності. Ставка передових європейських держав на внутрішню консолідацію і солідарність співіснує з проатлантичною, проамериканською орієнтацією Італії та Іспанії, особливо, більшості держав — неофітів Співдружності на чолі з Польщею. За наявності нейтральних Ірландії, Швейцарії, Швеції та Фінляндії розмах зовнішньополітичних устремлінь ЄС залишається критично широким. Звідси ґрутовні розбіжності у ставленні країн ЄС до міжнародної політики США, до перспективи створення автономної системи оборони Євросоюзу.

Третє. Європа постала перед серйозними демографічними та міграційними проблемами. В умовах стабілізації чисельності корінного населення відбувається його старіння. У найближчі 50 років прогнозується значне погіршення співвідношення працівників і пенсіонерів (з 5:1 до 2:1). Європа змушеня буде дедалі активніше компенсувати зменшення власних трудових ресурсів притоком працездатних імігрантів. За підрахунками французьких аналітиків, у ЄС немає альтернативи закликанню 75 млн гастарбайтерів. Їх питома вага в Європі постійно зростає (1970 р. — 14 млн осіб, або 4 % загальної чисельності населення, 2005 р. — 25 млн, або 8 %).

Абсолютну їх більшість становлять мусульмани (понад 20 млн осіб). Так, у Франції проживає до 8 млн послідовників ісламу (13 % населення), у Великій Британії — 3,5 млн (5 %), у Німеччині — 3,5 млн (4 %) у Нідерландах — 1 млн (7 %). Звертає на себе увагу динаміка зростання притоку нелегалів у Європу (2000 р. — 680 тис. осіб, 2005 р. — 900 тис.).

За таких обставин країни ЄС спрямовують значні зусилля на збереження внутрішньої соціальної рівноваги. Зокрема, у ФРН уже функціонує 2,5 тис. мечетей, запроваджується викладання ісламу в початкових школах. Характерно, що при цьому число католиків і протестантів у Німеччині скоротилося за останні 15 років відповідно на 2 і 4 млн осіб. До того ж, за той же проміжок часу сотні тисяч корінних європейців, у тому числі й німців, прийняли іслам.

Отже, йдеться не лише про значні труднощі у реалізації соціальних програм, які, на думку відомого політолога А. Рара, «тріщать по швах» і можуть із високою ймовірністю привести Європу до «соціальної катастрофи», але й про загрозливі темпи підриву етно-культурних та етно-релігійних основ європейської цивілізації.

Імігрантський, передусім мусульманський, фактор стає основним джерелом різних форм соціальної дестабілізації в Європі. Фактично вона перетворюється на один із епіцентрів боротьби ісламу за зміцнення своїх позицій в умовах глобалізації.

Проблемою є збереження стабільного правопорядку в країнах ЄС. За даними Євростату, на території Союзу діє більше 4 тис. злочинних угруповань, переважно з числа імігрантів. 70 % ув'язнених у Франції складають мусульмани. У Норвегії з імігрантами арабського походження пов'язані дві третини випадків скоення важких злочинів, тоді як частка населення «не західного» походження у цій країні не перевищує 14 %. У Великій Британії 60 % жертв расистських нападів — європейці. Нарешті, серйозним симптомом гостроти імігрантської проблеми в Європі є нарстаючий потік еміграції корінних європейців у Австралію, Нову Зеландію і Канаду.

Четверте. Значущими є ризики культурного і морального характеру. Міфологізація сучасної Європи пов'язана зі спробою отожнення її з Європою доби Ренесансу і культурного розквіту. Насправді, нинішній її стан характеризується іншим — високим рівнем добробуту, прагматизмом, нерідко — мар-

гіналізацією культури і моралі. В Європі стають дедалі популярнішими пессимістичні висловлювання видатних філософів, зокрема англійця А. Тойнбі про те, що цивілізації стають жертвами самогубства, а не вбивств⁵ та австрійця О. Шпенглера, згідно з яким «цивілізації гинули від надлишку благ та розкоші й дефіциту духовності та моралі».

Примітивізація народної освіти (елітна освіта охоплює не більше 10 % населення) і корозія моралі визнаються в Європі найважливішими проявами цивілізаційного занепаду. Поширення неолібералізму, в основу якого закладена ідея максимального самовияву вільної особистості, супроводжується секуляризацією свідомості, утвердженням неорелігійних учень з характерною для них підміною християнських цінностей ультрапротестантською філософією примату соціального комфорту. Одним із проявів крайньої вульгаризації ідеї індивідуальної свободи стало поступове утвердження в Європі практики одностатевих шлюбів. У різних формах легітимізації вона має місце в 11 із 15 країн Старої Європи: громадянські одностатеві шлюби за офіційною згодою держави (Швейцарія і Франція), «одностатеве сімейне партнерство» у Данії, Ісландії, Німеччині, Норвегії, Швеції і Фінляндії, цілковито юридично оформлені одностатеві шлюби з правами традиційних (Бельгія, Нідерланди, Іспанія). Показово, що протестантська (лютеранська) церква Швеції у 2005 р. першою у світі встановила офіційний обряд їх благословіння, а королева Великої Британії не вбачає у таких шлюбах відходу від норм християнської моралі.

Зазначене свідчить про те, що інтеграція в ЄС вимагає системної підготовки держави і суспільства до наростаючих викликів і загроз.

Взаємозалежність Росії та ЄС як чинник євроінтеграційного курсу України

Реалістичність та продуктивність вибору Україною інтеграційного вектора залежить не тільки від неї. В першу чергу, необхідно взяти до уваги позиції найбільш зацікавлених і впливових світових центрів сили – РФ та ЄС, рівень взаємозалежності яких засвідчує тенденцію до зростання. Так, частка країн ЄС у зовнішньому товарообігу Російської Федерації складає бл. 40 %, а РФ у товарообі-

гу Євросоюзу – бл. 10 %. Найбільш значущою видається енергетична залежність ЄС від Росії, поставки якої покривають 50 % споживаного європейцями газу і третину нафти. Очікується, що з прокладенням трубопроводу по дну Балтійського моря залежність ЄС від російського газу зросте до 80 %. Нарощення масштабів імпорту енергоресурсів спричинило зростання річного торговельного дефіциту ЄС з Росією – він сягнув десятків мільярдів євро.

Об'єктивним наслідком цих процесів є обережне ставлення ЄС до перспективи євроінтеграції України. Основними чинниками, що тривалий час стримували позитивну реакцію Союзу на інтеграційні прагнення Києва були не тільки низький рівень структуризації та технологічного оснащення вітчизняної економіки, незрілість громадянського суспільства, але й однозначна зорієнтованість України на патронат США у здійсненні внутрішніх суспільних перетворень і зовнішньополітичного курсу. Потужною *перепоною на шляху до ЄС традиційно залишались конфліктні українсько-російські відносини*. Їх нормалізація, віднайдення формули geopolітичного консенсусу між Євросоюзом, Україною і Росією в інтеграційній сфері постають, таким чином, як стрижневі завдання зовнішньої політики України.

Проблема гармонізації відносин України по лінії «Захід – Схід»

Як свідчить історичний досвід, оптимізація українсько-російських відносин можлива лише на основі їх трансформації в руслі взаємовигідного партнерства та взаємної поваги як рівноправних суб'єктів міжнародного права. В окремих сегментах двосторонньої співпраці Україна й Росія наблизилися до реалізації цих фундаментальних принципів і саме цей досвід, збагачений європейською практикою, може бути екстрапольований на всю систему двосторонніх міждержавних відносин.

Наріжним каменем розбудови нової партнерської моделі двосторонньої взаємодії може стати, наприклад, *прикордонне співробітництво (ПС)*. *Найбільш ефективним його напрямком є формування єврорегіонів*. Такий висновок обґрунтovується низкою факторів. По-перше, прийнятністю класичної єврорегіональної концепції. Єврорегіон є формою

⁵ Див.: Тойнбі А. Постижение истории / А. Тойнбі. – М., 1991. – С. 79–81, 85–86.

міжнародної інтеграції, що охоплює два або більше територіальних утворень, розташованих в прикордонних районах європейських країн (перший єврорегіон з'явився на кордоні Німеччини і Голландії ще у 1958 р.). Побудовані на основі принципів Європейської рамкової конвенції про прикордонне співробітництво територіальних співтовариств і властей (21 травня 1980 р.), єврорегіони за свідчили свою багатофункціональність. Поряд із вирішенням внутрішніх регіональних проблем, вони забезпечують спільну реалізацію загальнодержавних функцій (охорону кордонів, захист національного економічного простору, попередження й ліквідацію наслідків стихійного лиха, забезпечення функціонування транспортних комунікацій тощо).

Особливим призначенням єврорегіонів є створення спільних регіональних економічних просторів шляхом часткової децентралізації системи управління регіональної економіки. Повноцінність регіонального співробітництва забезпечується практично усуненням митних бар'єрів і перепон для переміщення товарів, капіталів, робочої сили і послуг.

По-друге, Європейський Союз цілеспрямовано проводить політику поширення єврорегіональної форми співробітництва, у т. ч. на країни, які не є членами ЄС. По суті, він розглядає це як політику розширення інтеграційної практики Євросоюзу за рахунок залучення до кооперації нових регіонів і формування таким чином зовнішньоекономічного безпекового простору. З цією метою створені й функціонують: Асоціація європейських прикордонних регіонів (1971 р.), членами якої є 90 із 115 діючих єврорегіонів, Асамблея Європейських регіонів (1985 р.), яка здійснює координаційні функції. Єврорегіони користуються фінансовою підтримкою ЄС.

По-третє, в цілковитому переведенні українсько-російського прикордонного співробітництва на єврорегіональні засади зацікавлена Україна. Єврорегіони можуть стати своєрідною «малою» інтеграцією, яка б, з одного боку, означала початок реальної двосторонньої інтеграції між Україною та РФ, з іншого — не суперечила б євроінтеграційному курсу України, а посилювала б його динаміку як така, що ґрунтуються на європейських цінностях.

По-четверте, в поширенні єврорегіональної практики на українсько-російське прикордонне співробітництво об'єктивно зацікавлена й Російська Федерація. Незважаючи на фактичну відмову (1999 р.) від курсу на євроінтегра-

цію, вона розглядає ЄС як одного з головних своїх стратегічних партнерів. Чинна угода про партнерство і співробітництво між РФ і ЄС (1997 р.) передбачає застосування у взаємній торгівлі режиму найбільшого сприяння. До того ж, загальна стратегія ЄС стосовно Росії (1999 р.), схвалена обома сторонами, передбачає підтримку зусиль РФ, спрямованих на її вступ до СОТ, а надалі — у створенні зони вільної торгівлі між ЄС та РФ.

По суті, йдеється про взаємоузгоджену перспективу формування єдиного європейсько-євразійського економічного простору, що, безперечно, передбачає її уніфікацію митного законодавства. Восени 2003 р. Росія та Євросоюз затвердили концепцію спільного економічного простору з метою «встановлення привileйованих економічних відносин» на основі «однорідної в перспективі економічної зони». Тоді ж (2003 р.) ЄС визначив статус Росії в «широкій» Європі, а під час саміту ЄС — Росія (Москва, 2004 р.) між ними була узгоджена політика створення чотирьох спільних просторів.

Необхідно додати, що створення єврорегіонів Росія розпочала ще в 1997 р. (єврорегіон «Наман» з Білорусією). Пізніше були створені ще три ЄР: «Балтика» (1998 р.), «Сауле» (зі скандинавськими країнами (1999 р.), «Карелія» з Фінляндією (2000 р.).

По-п'яте, Україна й Росія вже започаткували єврорегіональну практику співробітництва. З 2003 р. функціонує перший спільний єврорегіон «Слобожанщина» (Білгородська й Харківська області), з 2004 р. — єврорегіон «Дніпро» (Україна, Росія, Білорусія — Чернігівська, Гомельська, Брянська області). На даному етапі спільно з ЄС Україна й РФ долучились до створення Чорноморського єврорегіону, який має сприяти розвиткові демократії, стабільності й безпеки в регіоні.

Єврорегіональна форма співробітництва охопила лише третину суміжних прикордонних регіонів України й Росії. До того ж, зберігаючи лише формальні ознаки, українсько-російські єврорегіони не дотримуються їх класичного змістового наповнення. Зокрема, зберігається занадто централізований порядок отримання дозволів на трудову діяльність, що ускладнює використання іноземної робочої сили там, де доцільними є так звані «маятникові міграції», прикордонні регіони не наділені превіренціями в межах міжрегіонального співробітництва, відтак більшість спільних проектів залишаються протоколами про наміри.

Головною перепоною є слабкість інститутів громадянського суспільства в обох країнах, що проявляється (особливо в Росії) у прагненні держави й надалі звужувати права регіонів під гаслом боротьби з економічним сепаратизмом. Урізані, наприклад, можливості місцевих адміністрацій щодо надання податкових пільг іноземним інвесторам і т. д.

Попри несприятливі тенденції, запровадження єврорегіональної форми прикордонного співробітництва України з Росією по всьому периметру спільніх кордонів видається перспективним. Загалом оптимізація всієї системи прикордонного співробітництва, в якому задіяно 19 областей України (77 % усієї території країни)⁶, має залишатися ефектив-

ним інструментом зближення європейського та євразійського інтеграційних утворень.

Таким чином, Україна об'єктивно не зацікавлена в реалізації *альтернативного варіанту* міжнародної інтеграції за формулою: «Євросоюз чи Росія?», зважаючи на закладений у ньому конфліктний потенціал. Оптимальним був би *синергетичний варіант*, що передбачає завершення Україною євроінтеграційного процесу з одночасною її участю у розбудові єдиної Європи від Атлантики до Уралу. Вирішальною передумовою втілення цієї стратегії є повернення Росії до європейського макроінтеграційного проекту й послідовне наближення євразійської моделі інтеграції до європейської.

Статья посвящена сравнительному анализу вариантов международной интеграции Украины на основе исторического и новейшего опыта ее отношений по линии «Запад – Восток» и с учетом сущности и тенденций развития европейского и евразийского интеграционных образований.

Ключевые слова: Украина, Россия, Евросоюз, интеграция, патернализм, партнерство, альтернатива, синергетика.

The article is devoted to comparative analysis of international integration of Ukraine on the basis of historical and recent experience of the relations between “the West – East” and subject to nature and trends of European and Eurasian integration structures.

Key words: Ukraine, Russia, European Union, integration, paternalism, partnership, Alternative Approaches.

⁶ Украина поддерживает создание Черноморского еврорегиона [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.ura-inform.com/politics/2008/05/29/ukr>. — Загл. с экрана.

**УКРАЇНА МІЖ РОСІЄЮ
ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ:
ПОШУК ІДЕНТИЧНОСТІ**

Матеріали Міжнародної наукової конференції

19 травня 2011 року

За зміст поданих матеріалів відповідають автори.

Видання підготовлене до друку
в НМЦ видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувач НМЦ видавничої діяльності,
директор видавництва *M. M. Прядко*

Головний редактор *T. B. Карбовнича*
Редактори *H. I. Гетьман, G. P. Кравченко*
Художник обкладинки *T. B. Нестерова*
Технічний редактор *T. M. Піхома*
Верстальник *B. I. Скрябіна*

Поліграфічна група: *A. A. Богадельна, D. Я. Ярошенко,*
O. M. Дзенъ, G. O. Бочарник, B. B. Василенко

Підписано до друку 16.05.2011. Формат 60x84/8.
Гарнітура PetersburgС. Ум. друк. арк. 18, 97.
Обл.-вид. арк. 17, 56. Наклад 80 пр. Зам № 1-64.

Київський університет імені Бориса Грінченка.
04053, м. Київ, вул. Воровського, 18/2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
Серія ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

